

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

ENES ÖZ*

ÖZ

Yapay zekâ kavramının doğuşuna giden süreçte, düşünen makineler üzerine bilimsel fikirler gelişmeye başlamıştır. Dünya'da ortaya çıkan bu yöndeki fikirler, Türkiye'de de kendini göstermiş ve buna yönelik algı düzeyinde artışın güçlenmesini sağlamıştır. Bu süreçte yapay zekâ terimi doğrudan kullanılmasa da otomasyon, makine mantığı, elektronik beyin ve sibernetik gibi imgeler etrafında akıllı makinelerin yapabilecekleri işlemler üzerine bir ilgi ön plana çıkmıştır. Yapay zekâ kavramını karşılayabilecek terimler üzerinden gidilerek, bu kavramların ne zaman kullanılmaya başladığı, ilk çıktığı yıllarda nasıl anlaşıldığı, bu yönde devlet politikalarının oluşturulup oluşturulmadığı ve kamuoyunun tavrının belirlenmesi amaçlanmıştır. Türkiye'nin modernleşme çizgisinde, bilimsel gelişmelere yapay zekâ veya düşünen makineler teknolojisi üzerinden bakışın irdelenmesi çalışmanın özgün yönünü içermektedir. Çalışmada yapay zekânın doğuş yıllarına ve özellikle de altın çağı olarak nitelendirilen 1956-1974 sürecine odaklanılarak zaman sınırlamasına gidilmiştir. Bu yıllarda yapay zekâ veya düşünen makinelere yönelik Türkiye'de gelişen algının ölçülebilmesi adına kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çalışmada yapay zekâ üzerine yazılan araştırma eserlerinden yararlanılmış ayrıca kamuoyunun nabzını tutabilmek adına

* Öğr. Gör. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Hacıbektaş Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Nevşehir/TÜRKİYE, enesoz@nevsehir.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5626-5516

özellikle gazeteler taranmıştır. Bunun yanında popüler bilim yayınları, arşiv belgeleri ve TBMM resmi kayıtları da incelenmiştir. 1950'li yıllardan itibaren dünyada başlayan yapay zekânın kuramsal gelişimi, Türkiye'de özellikle düşünen makinelerin veya elektronik beyinlerin yapabilecekleri üzerinden ele alınmıştır. Makinelerin düşünebilme ve karar verebilme özelliklerinin geliştirilmesi toplumda hem umut, hem de korkuyu beraberinde getirmiştir. Zira akıllı makinelerin insanları işsiz bırakabileceği endişelerinin yanı sıra, bu teknolojinin bilimsel yeni ilerlemeleri beraberinde getirebileceği şeklinde beklentiler de görülmüştür. 1956-1974 yılları arasında yapay zekâ veya düşünen makinelere yönelik toplum algısı soyut bir boyutta kalırken, bilim çevreleri tarafından takip edilmesi gereken bir alan olarak yaklaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Düşünen Makineler, Elektronik Beyin, Suni Akıl, Yapay Zekâ

**PERCEPTION TOWARDS THINKING MACHINES IN
THE REPUBLIC OF TÜRKİYE IN THE BIRTH AND GOLDEN
AGE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE**

ABSTRACT

In the process leading up to the birth of the concept of artificial intelligence, scientific ideas about thinking machines began to develop. These ideas, which have emerged in the world, have also manifested themselves in Türkiye and have led to a strengthening of the awareness level towards them. Although the term artificial intelligence was not used directly in this process, an interest in the operations that intelligent machines could perform came to the fore, around images such as automation, machine logic, electronic brain and cybernetics. By examining terms that could represent the concept of artificial intelligence, the aim is to identify when these concepts were first used, how they were understood in their early years, whether government policies have been developed in this direction, and to determine public attitudes. The study's unique approach is to examine scientific developments through the lens of artificial intelligence or thinking machine technology, as part of Türkiye's modernization trajectory. The study focused on the birth years of artificial intelligence, particularly the period between 1956 and 1974, considered its golden age. A comprehensive literature review was conducted to gauge the evolving perception of artificial intelligence or thinking machines in Türkiye during these years. In this context, the study utilized research works written on artificial intelligence, and newspapers were specifically reviewed to gauge public opinion. Furthermore, popular science publications, archival documents, and official records Grand National Assembly of Türkiye were also examined. The theoretical development of artificial intelligence, which began globally in the 1950s, has been addressed in Türkiye, particularly through the lens of the capabilities of thinking machines or electronic brains. The development of machines capable of thinking and making decisions has brought both hope and fear to society. Alongside concerns that intelligent machines could render people unemployed, there have also been expectations that this technology could lead to new scientific

advances. While public perception of artificial intelligence or thinking machines remained abstract between 1956 and 1974, it was approached as an area to be followed by the scientific community.

Key Words: Republican Era, Thinking Machines, Electronic Brain, Artificial Mind, Artificial Intelligence

GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler sonucu makinelerin insan hayatına girmesi ile toplumlar yeni kavramlarla tanışmaya başlamış, bu kavramlardan biri de tıpkı insan beyni gibi düşünebilen ve karar veren makinelerin üzerine olmuştur. Bu kapsamda akıllı makinelerin yetenekleri üzerine hayalî fikirler gelişirken, nihayetinde yapay zekâ kavramı doğmuştur. Bu kavramın yeni yeni geçerlilik kazanmaya başladığı süreçte dünya çapında yapay zekâ terimi doğrudan kullanılsa da makinelerin düşünmesi, makine zekâsı, teknoloji ve otomasyon bağlamında entelektüel tartışmalar kendisini göstermiştir. Türkiye’de bu tartışmalar özellikle düşünen makineler, elektronik beyin, otomasyon sistemleri, makine karar veriyor, makine mantığı/mantıklı makineler, mantık işlemleri ve sibernetik¹ benzeri ifadeler üzerinden şekillenmiştir. Aynı dönemde teknoloji ve bilim dergilerinde konu üzerinde yayımlar çıkmaya başlamış olup, makinelerin karar alma mekanizmaları üzerine tartışmalar da artmıştır. Bu ifadeden hareketle, çalışmada Türkiye’de yapay zekâ ve akıllı makineler gibi terimler üzerine popülist, kuramsal, teorik ve politik söylemlerin tarihi seyirinin incelenmesi ile bilim tarihine katkı sağlanması amaçlanmıştır. 1950’li yıllardan itibaren akıllı makineler üzerine Türk basınında çıkan yayınların yanı sıra, bilimsel çalışmalar ve devlet politikaları analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada yapay zekâ ve bu olguyu çağrıştıracak kavramların ilk olarak ne zaman kullanılmaya başladığı, bu gelişmenin devlet politikalarına yansıyor yansımadağı soruları üzerinde durulmuştur. Bunun yanında popüler bilim yayınlarındaki akisler ve düşünen makinelere karşı kamuoyunda meydana gelen korku ve umutların neler olduğu sorularına odaklanılmıştır.

Türkiye’deki modernleşme süreci ile birlikte teknolojik gelişmelere yüklenen anlamın izinin sürülmesi çalışmanın önemini ihtiva etmiştir. Ayrıca dünyadaki gelişmelere eşdeğer olarak Türkiye’de yapay zekâ veya düşünen makineleri çağrıştıracak terimlerin gelişimine giden sürecin, tarihi ve sosyal temellerinin kamuoyunun gözü ile irdelenmesi bir diğer önemli noktayı oluşturmuştur.

Bu çerçevede çalışmada, tarihsel bir bakış açısı ile cumhuriyet döneminde yapay zekâya yönelik toplumsal algı ele alınmıştır. Özellikle teknolojiye yönelik toplum algısı modernleşme teorisi kapsamında; rasyonellik, ilerleme ve kalkınma gibi söylemler

1 Sibernetik: “İnsani müdahaleye gerek duymadan, dış dünyanın gereksinimlerine göre kendinin yenileyip kendisine verilen görevleri yerine getirip amacına göre hareket etmesini sağlayan yapay veya biyolojik sistemlerin kontrol ve haberleşmesi üzerinde yoğunlaşan bilim dalı; güdüm bilimi, kibernetik”. Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim 16.09.2025.

etrafında şekillenmiş, cumhuriyetin ilanından itibaren çağdaşlaşmanın temel unsuru olarak ilim ve fen konumlanmıştır. Bununla beraber, düşünebilen makineler tahayyülü, teknolojik bakımdan ütopya veya fobi yaklaşımları arasında gidip gelmiştir. Öyle ki düşünebilen makineler üzerinden ortaya çıkan yapay zekâ algısı, bir taraftan toplumların yaşam kalitesini arttırabilecek bir unsur olarak görülmüş, diğer taraftan da başta istihdam olmak üzere denetim gibi endişeler üzerinden belirsiz durumlar üretmiştir. Tüm bunlar dikkate alındığında ise bu çalışma, Türkiye’de yapay zekâyâ yönelik algı, teknoloji ütopyası/teknoloji fobisi ve modernleşme teorisi çerçevesinde de anlam kazanmıştır.

Konunun zaman sınırlandırması için yapay zekâ üzerine yapılan ölçeklendirmelerden yararlanılmıştır. Bu zeminde, Türkiye’de, yapay zekâ üzerine farkındalığı arttırmak ve ekosistemin güçlendirilmesi amacı ile 2017’de kurulan Türkiye Yapay Zekâ İnisyatifi (TRAI), 2018 yılında hazırladığı 2. çalıştay raporunda yapay zekâ zaman çizelgesi tablosu hazırlamıştır. Bu çizelge tablosunda yapay zekâ alanındaki önemli dönüm noktalarına yer verilmiş ve yapay zekânın ilerleme sürecinin anlaşılması yönündeki algı geliştirilmek istenmiştir. Çizelgede, zaman aralıkları belirlenmiş ve buna göre; 1943-1956 yılları arası yapay zekânın doğuşu, 1956-1974 yılları arası yapay zekânın altın çağı, 1974-1980 arası yapay zekâ kışı ve 2012’den günümüze yapay zekâda GPU Çağı (Grafik İşlemcileri Çağı) şeklinde ölçeklendirilmiştir². 1956-1974 yılları arasını yapay zekânın altın çağı olarak değerlendiren benzer çalışmalar bulunmaktadır. Oxford Üniversitesi’nden bilgisayar bilimcisi Michael Wooldridge Türkçeye çevrilen *Bilinçli Makinelere Giden Yol Yapay Zekânın Dünü Bugünü Yarını* adlı eserinde iyimserlik, büyüme ve ilerleme furyasıyla 1956-1974 yılları arasında yapay zekânın altın çağını yaşadığını ifade etmiştir. Bu süreçte her şeyin mümkünmüş gibi görüldüğünü ve inşa edilen yapay zekâ sistemlerinin efsane olarak nitelendirildiğini belirten Wooldridge, daha sonraları teknik haline gelen çeşitli programlama numaralarının 1960 ve 70’lerin yapay zekâ laboratuvarlarından doğduğunu bildirmiştir. Wooldridge ayrıca 1970’li yılların ortaları itibariyle yapay zekâ alanındaki ilerlemenin bir süre durduğunu dile getirmiştir³. Konu üzerine yapılan yerli-yabancı birçok akademik çalışmada da buna benzer ölçeklendirme ve adlandırma yapılmış, genel kanı olarak 1940’lı yıllardan başlamak üzere ve 1950’li yılların ortalarına kadarki zaman dilimi, yapay zekânın

2 Türkiye Yapay Zeka İnisyatifi, **2. Çalıştay Raporu**, 2. TRAI Çalıştayı, 12.05.2018, 8., <https://turkiye.ai/wp-content/uploads/2025/05/TRAI-Calistay-Raporu-2018.pdf>, Erişim 25.09.2025.

3 Michael Wooldridge, **Bilinçli Makinelere Giden Yol Yapay Zekânın Dünü Bugünü Yarını**, çev. Özge Çelik, Metis Yayınları, İstanbul 2022, s.51, 52.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

doğuş dönemi olarak adlandırılmıştır. Buna ek olarak yapay zekâ kavramının kuramsal olarak ortaya çıkması sonrası 1970'li yılların ortalarına kadar geçen dönem ise yapay zekâ üzerine çalışmaların yoğunlaşması sebebi ile altın çağ olarak söz edilmiştir. Bu ifadelerle dayanarak çalışmada, yapay zekâ kavramının kuramsal olarak doğmasından hemen öncesindeki yıllardan itibaren başlamak üzere, yapay zekânın altın çağı şeklinde adlandırılan 1956-1974 yılları arası esas alınarak zaman sınırlandırmasına gidilmiştir.

Konu üzerindeki araştırma eserlerinin analiz edilmesi ile bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Yanı sıra, Türk kamuoyunun gündemini ölçebilmek ve toplumsal algıları inceleyebilmek adına daha çok 1956-1974 döneminde teknoloji haberlerine de yer veren gazeteler taranmıştır. Gazete seçimindeki temel kriter olarak; ulusal çapta yayımlanan gazeteler olmasına, uluslararası teknoloji gelişmelerini aktarmasına ve sürekliliği bulunan gazeteler olmasına dikkat edilmiştir. Yazılı basından elde edilen veriler nitel tematik analiz biçimi ile incelenerek, yapay zekânın ilerleyişi, yetenekleri, tehditleri ve beraberinde getirdikleri gibi temalar etrafında nasıl şekillendiği üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda doğrudan yapay zekâ kavramının yanında, o yıllarda yapay zekâ veya düşünen makineler terimini çağrıştıracak olan, elektronik beyinler, akıllı makineler, sibernetik veya otomasyon gibi temaları da içerisine alan haber içeriklerine odaklanılarak çalışmaya eklenmiştir. Gazetelerin yanı sıra popüler bilim dergileri de taranmış, özellikle TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi içerisinde konu ile ilgili çeşitli makalelere ulaşılmıştır. Ayrıca devlet arşivleri ve TBMM tutanakları da taranarak bu yönde kamu politikalarının olup olmadığı ile meclis gündemine bu konunun gelip gelmediği analiz edilmiştir. Ayrıca konu kapsamındaki yıllarda bulunan 1963-1977 arasındaki ilk üç kalkınma planı⁴ da incelenerek, planlı ekonomi modeli sürecinde yapay zekâ teknolojisi ile ilgili alınması muhtemel kararlar da gözden geçirilmiştir. Ancak kalkınma planları içerisinde makineleşme ve otomasyon üzerine sınırlı oranda strateji yer alsa da yapay zekâ veya eşdeğeri herhangi bir planlamaya ulaşılammıştır.

I. Yapay Zekâ Kavramı ve Ölçeğinin Gelişimi

Bir bilgisayarın, bilgisayarın kontrolünde olan bir robotun ya da programlanabilen bir aygıtın, insan gibi algılanması, öğrenmesi, fikir yürütmesi, karar vermesi, sorun

4 Devlet Planlama Teşkilatı kurulduktan sonra, 1961 yılında alınan kararla ilk etapta gelecek 15 yılda, 5'er yıllık süreleri kapsayacak şekilde 3 kalkınma planı yapılması hedeflenmiştir., Haşim Erdoğan, "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ekseninde Türkiye Cumhuriyeti'nin Kalkınma Politikası ve Tarımsal Üretim", *Journal of Universal History Studies*, C III, Prof. Dr. Mustafa Keskin Special Issue, Düzce 2020, s.258, 259.

çözmesi ve iletişim kurması şeklinde işlevler sergileme yeteneği yapay zekâ olarak tanımlanmıştır⁵. Tarihsel sürecin getirdiği birikimlerle yapay zekâ üzerine çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Buna göre, insanlarca yapıldığı zaman zeki olarak adlandırılan davranışın makineler tarafından yapılması veya insan aklının çalışmasını göstermeyi amaçlayan bir kuram benzeri tanımlamalar olmuştur. Bunun yanında, insanın zekâsının bilgisayarlarca taklit edilmesi yahut makineler tarafından kontrol edilen bilgisayar programları aracılığıyla zekânın yapısının anlaşılmasına çalışılması da yapay zekâyı tanımlamak için kullanılmıştır⁶.

İnsanlık tarihinde beynin çalışma prensipleri daima merak konusu olmuş, beyne benzeyen bir cihazın yapılması için çabalar her zaman canlılığını korumuştur. Bu noktadaki beklenti insan zekâsının özelliklerini bilgisayara kazandırabilen algoritma geliştirerek, problemler karşısında insan zekâsı gibi çözüm üretebilecek sistemlerin geliştirilmesi olmuştur. Zamanla bu hedefin ötesinde amaçlar benimsenmiş ve insanlığa hükmedebilecek sistemlerin hayalleri dahi kurulmuştur. Bilimsel bir yaklaşımla yapay zekâ, öğrenen, öğrendikleri ile akıl yürütebilen, şekil ve örüntüleri tanımlayıp, karmaşık sorunlara çözümler üreten ayrıca da işlemler yapabilen bir bilim dalı olarak da ele alınmıştır⁷.

Yapay zekâ üzerine atılan adımların başlangıç noktası Cezeri'ye ait robot çizimlerine kadar uzandırılmıştır. Ancak felsefi olarak temellendirilmesine dair çalışmalar 17. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu sürecin önde gelen filozoflarından Descartes, insanı saat gibi bir düzenle çalışan makineye benzetmiştir⁸. Blaise Pascal'ın 1642'de aritmetik hesaplama makinesini icat etmesi, Gottfried Wilhelm Leibniz'in 1674'te mekanik çarpma cihazını geliştirmesi ve Isaac Newton'un "*Newton Metodu*" şeklinde adlandırılan yöntem sonucunda sonsuz küçükler hesabı alanını kurması bu yolda dikkat çeken gelişmelerden olmuştur. Leibniz ayrıca hesaplama işlemelerinin saatler sürmesinden dolayı bilim insanlarının zaman kaybettiğini belirterek, hesap işlemlerinin makineler tarafından gerçekleştirilmesinin önemli bir gelişme olacağını vurgulamıştır.

5 Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim 05.08.2025.

6 Harun Pirim, "Yapay Zeka", **Journal of Yasar University**, C I, S 1, 2006, s.84.

7 Ercan Öztemel, "Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği", **Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği**, Ed. Muzaffer Şeker vd., Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2020, s.101.

8 Fatma Coşkun, H. Deniz Gülleroğlu, "Yapay Zekanın Tarih İçindeki Gelişimi ve Eğitimde Kullanılması", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C LIV, S 3, Ankara 2021, s.948, 949.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

Bu gelişmelere ek olarak yapay zekânın gelişimi yolunda atılan önemli adımlar 18. Yüzyılda da devam etmiş, Pierre Jaquet-Droz'un mekanik buluşları bu noktada ön plana çıkmıştır. Droz'un icadı olan “*The Draughtsman*” adlı mekanik bebek, kalem ve mürekkep kullanarak, kâğıda çizim yapma becerisine sahip olarak geliştirilmiştir⁹. Daha sonraki dönemde ise İngiliz matematikçi Charles Babbage, insana ait zihinsel özelliklerin taklit edilmesini hedefleyen bir hesap makinası icat etmiştir. Bu gibi gelişmelerin devamında, dünya tarihinde yapay zekâ kavramının çağdaş olarak gündemde sıkça karşılaşılmaması II. Dünya Savaşı ile yoğunlaşmıştır. İngiliz matematikçi Alan Turing tarafından geliştirilen “*Bombe*” adlı tam otomatik kod kırma makinası savaşın gidişatını değiştirirken bu noktada önemli bir çığır da açmıştır. Savaş sonrasında ise Turing 1947 yılında yapmış olduğu konferansta yapay zekâ üzerine bilgiler vererek, bilgisayar programlarının birleştirilmesi ile akıllı makinelerin üretilebileceğini ifade etmiştir. Devamındaki yıllarda çalışmalarını sürdüren Turing, 1950 yılında yayınladığı makalesinde makinelerin düşünebileceği sorusu üzerine teoriler geliştirmiş ve modern anlamda yapay zekânın fikri alt yapısını meydana getirmiştir.¹⁰ Bunun yanında “*Turing Testi*” adı verilen bir ölçüt ile Turing, makinelerin insan zekâsına muadil veya insan zekâsından ayırt edilemeyecek düzeyde yeteneğe sahip olabileceğini ölçen bir test önermiştir¹¹. Turing makine öğrenmesi çerçevesini ortaya koyarak, yetişkin zihnini simüle edecek bir program üretmek yerine, çocuk zihnini taklit edecek bir program üretmenin daha doğru olacağına dikkat çekmiş; makinelerin başlangıçta bir çocuk beyni gibi yapılması gerektiğini, eğitim yolu ile yetişkin performansına ulaşabileceğini de vurgulamıştır.¹² Böylece düşünsel temelleri oluşan yapay zekâ kavramının terim olarak kullanımı da ortaya çıkmakta gecikmemiştir. Öyle ki 1956 yılında Dartmouth Koleji'nde düzenlenen bir çalıştay sırasında yapay zekâ teriminin kullanımı gerçekleşmiştir¹³. Bu kapsamda terimin ortaya çıkması bilim insanları John McCarthy, Marvin Minsky, Nathaniel Rochester, Claude Shannon tarafından sunulan “*Yapay Zekâ Üzerine Dartmouth Yaz Araştırma Projesi İçin Bir Öneri*” başlığını taşıyan bir çalışma teklifi ile

9 Nazlı Gülşah Cimilli, **Yapay Zekâ'nın Felsefi Kökenleri ve Gelişimi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021, s.7.

10 Coşkun, Gülleroğlu, a.g.m., s.948, 949.

11 Sadettin Demirel, Elif Kahraman-Gokalp ve Uğur Gündüz, “From Optimism to Concern: Unveiling Sentiments and Perceptions Surrounding ChatGPT on Twitter”, **International Journal of Human-Computer Interaction**, C XLI, S 12, 2025, s.7292.

12 A. M. Turing, “Computing Machinery and Intelligence”, **Mind: A Quarterly Review of Psychology and Philosophy**, C LIX, S 236, 1950, s.456.

13 Coşkun, Gülleroğlu, a.g.m., s.949.

filizlenmiş; çalışma ile bir makinenin öğrenmeyi simüle edebileceği varsayımı ve dili nasıl kullanabileceğinin bulunmaya çalışılacağı üzerinde durulmuştur¹⁴. Dartmouth Koleji'nde gerçekleştirilen bu akademik toplantıya yapay zekânın ataları şeklinde adlandırılacak olan ve o dönemin en önde gelen bilim insanları katılmıştır¹⁵. Yapay zekânın doğumu olarak tarihi bir vaka şeklinde kabul edilen bu olay, birçok alanda devrim niteliğinde yeni bir çalışma dalının da başlamasını sağlamıştır. Bu çalışmanın temel amacı, “*düşünen makineler*” kavramının incelenmesi ve bilgisayarların zeki davranışlar sergileyebilecek şekilde programlanabileceğini araştırmak olmuştur¹⁶. Devamında ise yapay zekâ, insan beyni tarafından gerçekleştirilen işlevlerin, makineler üzerinde taklit edilmesi amacını taşıyan bir bilim alanı haline gelmeye başlamıştır¹⁷. Bu alanda 1966 yılında M.I.T.'de Joseph Weizenbaum, ELIZA adında bir konuşma analiz programını geliştirmiştir. ELIZA programı, bir terapist veya psikolog ile yapılan görüşmeyi ve alınan cevapları derleyerek denek veya hastaya yönelten bir simülasyon şeklinde programlanmıştır. Bu temel üzerinde ELİZA, günümüz sohbet robotlarının bir prototipi şeklinde değerlendirilmiştir¹⁸. Bu aşamadan itibaren yapay zekâ üzerine gerçekleştirilen çalışmalar önemli bir ivme kazanmış ve 1970'in ortalarına kadar geçecek dönem yapay zekânın altın çağı olarak tanımlanmıştır. Altın çağ, olarak adlandırılan bu dönemde, algoritmalar yani yapay zekânın akıl yürütmesi ve semantik öğrenme yani yapay zekânın öğrenme biçimi üzerine önemli adımlar atılmıştır¹⁹. Kabul gören genel kanağa göre Dartmouth Koleji'ndeki çalıştay sonrasında 1950'li yılların sonu, 1960'lı yıllar ile 1970'li yılların ilk dilimi, yapay zekânın altın çağı şeklinde takvimlendirilmiştir.

Yapay zekâ teknolojisinin gelişim sürecinde, 1960'lı yıllarda bilim insanları zeki bilgisayarların yapılmasını hedeflemiş fakat yüksek iyimserliğin hüküm sürdüğü ama

14 John McCarthy, Marvin L. Minsky, Nathaniel Rochester, Claude E. Shannon, “A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence August 31, 1955”, **AI Magazine**, C XXVII, S 4, 2006, s. 12.

15 Serpil Deniz, Birsen Bağçeci, “Kavramdan Sınıfa: Yapay Zekânın Keşfi ve Eğitime Yansımaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C XXIV, S 1, 2025, s.579.

16 Marin Ivezic, **The 1956 Dartmouth Workshop: The Birthplace of Artificial Intelligence (AI)**, <https://securing.ai/ai/dartmouth-birth-ai/>, Erişim 05.08.2025.

17 Ali Orhan Aydın, **Yapay Zekâ: Bütünleşik Biliş Doğru**, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s.9.

18 Michael Wildenhain, **Yapay Zekânın Kısa Tarihi**, çev. Arzu Akay Kaya, Düşbaz Kitaplar, İstanbul 2025, s.29.

19 Emin Baki Adaş, Borabay Erbay, “Yapay Zekâ Sosyolojisi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, C XXI, S 1, Gaziantep 2022, 329.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

üretkenliğin çok fazla olmadığı bir süreç yaşanmıştır. Bu dönemde genel itibariyle bilgisayarlara veriler yüklenerek çalışmalar yapılmıştır. 1970'lerin ilk yıllarında hastalık teşhisi yapabilecek sistemler geliştirmek suretiyle çığır açıcı adımlar atılmıştır. Bunun yanında psikoloji ve dil gibi alanlarda da yapay zekâdan yararlanılabileceği anlaşılmış ve bu yönde çalışmalar gelişimini sürdürmüştür²⁰.

1970'li yılların ortalarına gelindiğinde, yapay zekânın gelişim umutlarında beklenen vizyon gerçekleştirilememiş ve somut sonuçlara ulaşamamıştır²¹. Yapay zekâ üzerinde gerçekleştirilen araştırmalarda istenilenler elde edilemediği için duraklama dönemine girilmiştir. Veri ve işlem gücü eksikliği sebebiyle yapay zekânın gerçek dünyada uygulanabilirliği sınırlı kalmıştır. Bu dönem daha sonra “*yapay zekâ kısı*” olarak adlandırılmış ve araştırmalara ayrılan fonlar da azalmıştır. Ancak 21. Yüzyıl itibariyle yapay zekâ üzerine çalışmalar tekrardan ivme kazanmış, makinelerin insanlardan öğrenmeye başladığı ve büyük veri setlerinden anlamlı sonuçlar çıkarabildiği döneme geçilmiştir²². 2000 yılının başlarından itibaren günümüze kadar uzanan çizgide gerçekleşen teknolojik gelişmeler maliyetleri düşürmüş ve bu durum yapay zekâ kullanımını daha da arttırmıştır²³.

II. Türkiye’de Yapay Zekâ veya Düşünen Makinelere Yönelik Algının Gelişimi

1930’lu yıllardan itibaren Türkiye’de makinelerin düşünebileceği, kendi kararını kendisinin verebileceği üzerine sınırlı sayıda bir kamuoyu oluşmaya başlamıştır. 4 Kasım 1930 tarihli Serbes Cumhuriyet gazetesinde çıkan “*Makineli Ordular*” başlıklı haberde, gelecek savaşlarında makinelerin hâkim olacağı düşüncesi işlenmiş ve İngiltere’de yapılan bir askeri tatbikat üzerinden gelişme aktarılmıştır. Buna göre savaşların artık şekil değiştireceği düşüncesi “İstikbalin muharebeleri, telsiz telefon kullanan âlim generaller tarafından idare edilecek ve kendi kendine hareket eden makineler arasında cereyan eyleyecektir” ifadeleri ile aktarılmıştır²⁴. Serbes Cumhuriyet’te bu haber 1930 yılında çıkmış olsa da 1950’li yıllara kadar “akıllı

20 Türkay Dereli, “Yapay Zekâ ve İnsanlık”, **Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği**, Ed. Muzaffer Şeker vd., Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2020, s.119.

21 Okyay Kaynak, “The Golden Age of Artificial Intelligence”, **Discover Artificial Intelligence**, C I, S 1, 2021, s.2.

22 Sezer Filiz, “Geçmişten Günümüze Yapay Zeka”, **Zafer Dergisi**, S 574, 2024, s.11.

23 Şükrü Güven, Bahadır Dik, “Yapay Zekânın Tarihsel Gelişimi”, **Sosyal Bilimlerde Güncel Konular III – Yapay Zeka**, Ed. Ali Antepli vd., Çizgi Kitabevi, Konya 2023, s.9.

24 “Makineli Ordular”, **Serbes Cumhuriyet**, 4 Kasım 1930, s.2.

makinelere” metaforunu konu alan başka yazı veya habere rastlanmamıştır. Zira o yıllarda Türkiye’de henüz bu yönde bir kamuoyu algısının şekillenmediği görülmüştür.

II.1. 1950’lerdeki Elektronik Beyin Söylemleri

1950’li yıllar Türkiye’de yapay zekâ algısının esas gelişmeye başladığı yıllar olmuştur. 17 Eylül 1950 tarihinde Son Posta gazetesinin “İkinci Sanayi İhtilali” başlıklı haberinde 20 yıl içerisinde fabrikalarda el emeğinin kalmayacağı, elektronik tesisatlar vasıtasıyla fabrikaların idare edileceği belirtilmiştir²⁵. 19 Ekim 1950 tarihli Akşam gazetesinde çıkan “*Yarınki Dünya*” başlıklı yazıda ise geleceğin makinelerinin insanlar gibi göreceği, dokunacağı, işiteceği, yenen şeyleri ve duyduğu kokuları ayırt edebileceği ifade edilmiştir. Ayrıca makinelerin bunları yapabildiği için mükemmel bir beyne sahip olacağından dolayı olayları hatırlayabileceği ve hatta konuşabileceği bildirilmiştir. Bu teknolojiyen makine adam şeklinde bahseden gazete, makine adamın 5 duyusunu kullanabildiği, özellikle konuşma, hafıza ve düşünce özelliklerini kullanarak kendisine verilen talimatları yerine getirebileceği vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak “*hava karardığı zaman musluğu aç*” şeklinde bir talimat verildiğinde, makine adamın bunu artık unutmayacağı örneği verilmiştir. Hatta düşünen bir adamın beynindeki dalgalara bakarak, ne düşündüğünün dahi anlaşılacağı belirtilmiştir. Haberde ek olarak, yarının makine adamlarının dokuma fabrikalarında yanlış atılan ilmeği kontrol edeceği, evlerde akşam olunca elektriği kendinden açacağı gibi işleri yapacağı varsayımında bulunulmuştur. Böylece de makine adamların, kendisini yapan bilim insanlarından üstün olacağı ileri sürülmüştür²⁶.

Bu yıllarda yapay zekâ veya düşünen makineler üzerine toplum algısı elektronik beyinlerin sosyal hayata girmesi üzerinden şekillenmiştir. 9 Mart 1954 tarihli Akşam gazetesi haberinde elektronik beyinlerin, hava şartlarını tahmin hesaplarında kullanılmak için deneneceği açıklanmıştır. Haber içeriğinde ise İngiltere’de Hava Bakanlığı’nda çalışan bilim insanlarının elektronik beyin ile hava tahminleri yapmaya çalışacakları ve bunu başarırlarsa meteoroloji alanında artık kullanılabileceği bildirilmiştir²⁷. 19 Mart 1954 tarihli Akşam gazetesinde “*Sporda Elektronik Hakemlere İhtiyaç Var!*” başlıklı çıkan elektronik beyinler ile ilgili bir başka haberde, Paris’te elektronik hakemin tanıtıldığı bilgisi verilmiştir. İçerikte ise insan hakemlerin yanılacağından dolayı

25 “İkinci Sanayi İhtilali”, **Son Posta**, 17 Eylül 1950, s.5.

26 Arif Derebeyoğlu, “Yarınki Dünya”, **Akşam**, 19 Ekim 1950, s.4., Resim için bakınız: Ek 1.

27 “Elektronik Beyinler”, **Akşam**, 9 Mart 1954, s.6.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

elektronik hakemlere ihtiyaç olduğu vurgulanmış, ayrıca bugüne kadar ki bütün rekorların yanlış olduğuna dair bir kanaatin belirdiği bildirilmiştir²⁸.

28 Şubat 1955 tarihinde Milliyet gazetesinde “*Elektronik Beyin ile 2000 Memurun İşini Beş Kişi Yapıyor*” başlıklı bir haber çıkmış, İngiltere’de büyük şirketlerin yıllık bilançolarının makineler tarafından 15 dakikada yapıldığı belirtilmiştir. Elektronik beyinlerin bir düğmeye basılması ile kar ve zarar hesabını 10 dakika içerisinde yapabildiği vurgulanmıştır²⁹. 8 Nisan 1955 tarihli bir diğer haberde “*Dünyanın En Mükâmil Elektronik Beyni Yapıldı*” başlığı kullanılmış ve Amerika’da yapılan elektronik beynin, 25.000 matematikçinin yaptığı işi bir gün içerisinde tek başına yaptığı ifade edilmiştir. Bu elektronik beynin International Business Corp. tarafından imal edilmesi sonrası yetkililere, fabrika ve büroların makineleşmesi ile işçi ve memurların işlerinden olup, olmayacağı sorusu sorulmuştur. Şirket müdürü Thomas J. Watson ise bu fikre katılmadığını, bu sayede çalışan bütün sınıfların rutin işlerden kurtulacağını, kafalarını faydalı işler için yoracaklarını ve hayat seviyelerinin de yükseleceğini aktarmıştır³⁰. Elektronik beyinlerin veya düşünebilen makinelerin, insanların yerlerini almaya başladığına yönelik fikirler bu süreçte ilgi çekici konuların başında gelmiştir.

1950’li yıllarda ileride olması beklenen, bir takım gelecekçi teknoloji ön görüş yazıları da kaleme alınmış ve Türk basınında okuyuculara sunulmuştur. Bunun en ön plandaki örneklerinden biri 1956 yılında Milliyet gazetesinde Amerikalı İlmî Muharrir (Bilim Yazarı) Victor Chon tarafından kaleme alınan 8 bölümlük “*1999-Ümit Dolu İstikbalimiz*” yazı dizisi olmuştur. Yazıların içeriğinde ise 1999 yılından itibaren dünyada sosyal hayatın nasıl olacağı, teknolojinin ne yönde gelişeceği ve bunun gündelik yaşama nasıl etki edeceği gibi çeşitli gelecek senaryolarına değinilmiştir. Bu diziden 7 Şubat tarihli yazıda “İşlerimizi Kraliçe Elektronik Görecek” başlığı altında, elektronik makineler modern teknolojinin kraliçeleri olarak nitelendirilmiştir. Buna göre elektronik sayesinde telefon, teyp ve makinelerin idare edildiği, bunların “*sunî beyinler*” tarafından çalışmasının sağlandığı aktarılmıştır. İlerleyen yıllarda televizyon gözü adı verilen bir teknoloji ile fabrikada çalışanların kontrol edilebileceği, trafiğin idare edilebileceği ve generallerin manevraları izleyebileceği tahmininde bulunulmuştur. Yine bu gözler ile öğrencilere dersler

28 “Sporda Elektronik Hakemlere İhtiyaç Var!”, **Akşam**, 19 Mart 1954, s.4.

29 “Elektronik Beyin ile 2000 Memurun İşini Beş Kişi Yapıyor”, **Milliyet**, 28 Şubat 1955, s.4.

30 “Dünyanın En Mükâmil Elektronik Beyni Yapıldı”, **Milliyet**, 8 Nisan 1955, s.5.

verileceği, hapisane mahkûmlarının kaçmasının engelleneceği de dile getirilmiştir³¹. Devam eden yazı dizisinde 8 Şubat tarihinde “*Robotlar Her Sahada İnsanın Yerini Tutacak*” başlığı kullanılmış ve robot çağı yaklaşıyor denilmiştir. İçerikte ise her şeyin otomatikleşeceği, otomatik fabrikaların kurulacağı ve bu sebepten dolayı da işsizliğin yaşanacağı bildirilmiştir. Ayrıca ilginç bir örnek verilerek, Cambridge’de Massachusett’s Teknoloji Enstitüsü’nde uçaklar için alüminyumları kesen makineye, 4 kişinin yapacağı işi tek başına ve daha dakik yaptığı için “*Elektronik Müdür*” benzetmesinin yapıldığı aktarılmıştır³².

Akıllı makinelerin bir getirisi olan otomasyonun işsizliğe sebep olması yönünde dünyada yaşanan gelişmeler, arşiv belgelerinde de kendisine yer bulmuştur. Türkiye’nin Oslo Büyükelçisi Süreyya Anderiman, Norveç’teki Arbeiderbladet gazetesinde çıkan ve İngiltere’deki otomasyondan kaynaklı işçi meselelerini yansıtan yazıyı 1956 yılında bilgilendirme amacı ile Türkiye Dışişleri Bakanlığı’na göndermiştir. Yazıda İngiltere’deki Standard Motor Co.’nun 2.660 çalışanını işten çıkarmasının ardından Britanya’da ilk büyük otomasyon krizinin yaşandığı ve traktör üretiminin %43 artmasına rağmen şirkette kalan işçilerin grev başlatma tehdidinde bulunduğu değinilmiştir. İşten çıkarma için otomasyonun bir bahane olarak kullanıldığı, otomasyonun da sendikaların bir numaralı düşmanı olacağı bildirilmiştir³³. Bu gelişme dışında konu kapsamını içeren süreçte arşiv belgelerine yapay zekâ veya akıllı makineler kavramını ilgilendiren herhangi bir kayıt yansımamıştır.

Bu yıllarda Türkiye’de kamuoyunun yapay zekâ veya akıllı makineler kavramına ilgisi, insan müdahalesinin üretimde azaltılmasını sağlayan otomasyon kavramı üzerinden de şekillenmeye devam etmiş, makinaların otomasyon sistemleri ile birlikte insanların işlerini elinden alabileceği endişesi yayılmaya başlamıştır. 22 Haziran 1957’de Akis dergisinde çıkan Milletlerarası Çalışma Kongresi ile ilgili haberde, otomasyon sistemlerinin el emeği istihdamından tasarruf sağladığı için işsizliğe sebep olabileceğini ve sanayisi gelişmiş ülkelerdeki milyonlarca insanın işlerini kaybedebileceği tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir. İlk makinelerin icat edildiği süreçteki gibi işçilerin otomasyona karşı da bir direnç gösterdiği içerikte vurgulanmıştır. Haberde ayrıca Türkiye için ise otomasyonun getirebileceği tehlikelerin olmadığı, Türkiye’de

31 “İşlerimizi Kraliçe Elektronik Görecek”, **Milliyet**, 7 Şubat 1956, s.5.

32 “Robotlar Her Sahada İnsanın Yerini Tutacak”, **Milliyet**, 8 Şubat 1956, s.5.

33 **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 561-22777-216567.1, 17.08.1956.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

geri kalmış bir üretim anlayışı olduğu ve otomasyonla beraber gelişmiş ülkeler ile olan mesafenin daha da açılacağı bildirilmiştir³⁴. Aynı derginin bir süre sonra çıkan farklı bir haberinde otomasyon konusu yine ele alınmıştır. Otomatik çalışan makinelerin üretimde milyonlarca insanı işsiz bırakacağı düşüncesinin başladığı ve erkek şapkası imal eden bir Amerikan şirketinin otomasyonu tatbik etmesi ile 1000 kişiden fazla işçinin işine son vermeye başlandığı aktarılmıştır³⁵. Derginin 28 Aralık 1957 tarihli yayınında ise Adil Aşçıoğlu “İşsizlik” başlıklı yazı kaleme almış, içerikte özellikle ABD’de üretim tekniklerinde otomasyona doğru geçilmesinden dolayı işsizliğin arttığı, Türkiye’de ise üretim tekniklerinde değişim olmadığı için işsizliğin kaynağının çeşitli idari hatalardan kaynaklandığı vurgulanmıştır³⁶.

Bu süreç elektronik beyinlerin yapabildikleri üzerine ilginin gelişmeye devam ettiği bir dönem de olmuştur. Vatan gazetesinin 25 Kasım 1957 tarihli haberinde “*Kanser Araştırmalarında Elektronik Beyin*” başlığı altında Avrupa’da elektronik beyinler konusundaki bilimsel gelişmeler aktarılmıştır. Buna göre Londra Üniversitesi’nde yapılan bir çalışma sonucunda geliştirilen elektronik hesap makinesinin kansere neyin sebep olduğunu iki yıl içerisinde keşfedebileceği ifade edilmiştir. Haberde ayrıca, aynı üniversitede geliştirilen başka elektronik beyinlerin şiir ve aşk mektupları yazdığı, Fransızca bir kitabı İngilizceye tercüme ettiği ve müzik besteleyebildiği yazılmıştır³⁷.

Türkiye’de yapay zekâ üzerine tartışmalar ve kavramın söylem olarak gelişim sürecindeki önemli bir adım, Atatürk Üniversitesi’nin 1958-1959 öğretim yılında Ordinaryüs Profesör Dr. Cahit Arf tarafından gerçekleştirilen bir sunum ile gündeme gelmiştir. Yapay zekâ kavramını burada bire bir zikretme de Cahit Arf “*Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?*” adlı sunumu ile kavramın gelişimi noktasında önemli bir farkındalık oluşturmuştur. Arf bu konuşmasında makinelerin düşünebilme kapasitesinden, makinelerin kimi zaman daha çabuk yapabilmeleri ve gelecek yıllarda estetik düşünce açısından da insan beynine benzeyen makinelerin yapılabileceği gibi gelişmelerden söz etmiştir³⁸. Cahit Arf bu konuşması ile makinelerin problem çözmeleri

34 “Çalışma”, **Akis**, 22 Haziran 1957, s.17.

35 “Otomasyon”, **Akis**, 14 Aralık 1957, s.20.

36 “İşsizlik”, **Akis**, 28 Aralık 1957, s.23.

37 “Dünyanın Tadı-Tuzu- Kanser Araştırmalarında Elektronik Beyin”, **Vatan**, 25 Kasım 1957, s.4

38 Cahit Arf, “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?”, **Atatürk Üniversitesi 1958-1959 Öğretim Yılı Halk Konferansları I**, Atatürk Üniversitesi Üniversite Çalışmaları Muhite Yayma ve Halk Eğitimi Yayınları Konferansları Serisi No 1, Erzurum 1959, s.91-103.

üzerine teknik ve felsefi yaklaşımın alt yapısının oluşmasına katkı sağlamıştır. Aynı yıl Türkiye’de ilk elektronik beyin kurulduğu yıl olmuş, Milliyet gazetesinin 14 Mayıs 1958 tarihli haberinde Robert Koleji’nde Türkiye’nin ilk elektronik beyninin kurulduğu bildirilmiştir. Haber içeriğinde, elektronik beyin insan beyninde bulunan problem çözme kabiliyetine sahip olduğu, yüksek matematik gerektiren problemlerin bu makine tarafından süratli bir şekilde halledildiği öne sürülmüştür³⁹. Bu sürecin devamında da bazı bankalar bu teknolojiyi kullandıkları yönünde reklamlar vermişlerdir. Örneğin Yapı ve Kredi Bankası’nın 17 Temmuz 1959’daki Hayat dergisi ilanında “*Modern Mucize: Elektronik Beyin*” başlığı kullanılmıştır. İçerikte ise her ikramiye çekilişinden önce müşterilerin hesaplarında para miktarı, çekilişe kaç adet kura ile katılabilecekleri ve verilecek kura numarası gibi bilgilerin ikramiye servisinde bulunan makineler tarafından otomatik olarak tespit edileceği dile getirilmiştir⁴⁰.

II.2. 1960 ve 1970’lerdeki Otomasyon, Elektronik Beyin ve Siberetik Tartışmaları

İnsan müdahalesinin üretimde azaltılmasını sağlayan otomasyon ile ilgili gelişmelere yönelik algı 1960’lı yıllar itibariyle genellikle dış ülkelerden kaynaklı olarak Türk kamuoyunda kendisini göstermiştir. Bu doğrultuda Cumhuriyet gazetesinden Hamdi Varoğlu 24 Şubat 1962 tarihli “*Yeni Amerika*” yazısında Donald N. Mienael adlı bir Amerikalının çıkardığı broşürde, bundan sonra Amerika halkının nasıl yaşayacağı sorusunu sorduğunu ve buna çeşitli cevaplar aradığını ifade etmiştir. Buna göre Amerika’daki bütün çalışma sahalarının makineleşeceği, 1980 yılında makinelerin birçok alanda işçilerin yerini alacağı ve bu makinelerin yalnız el işçiliği değil, aynı zamanda da düşünen makineler olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca makinelerin düşünme yeteneğinin insanlardan aşağı kalmayacağı için fikir işçilerinin de işsiz kalabileceği aktarılmıştır. Buna karşın, yazıda profesörler, hekimler ve avukatlar gibi insanın insan hakkında hüküm vermesini gerektiren meslek sahiplerinin işlerini kaybetmeyeceği öngörüsünde de bulunulmuştur⁴¹. 5 Mart 1962 tarihinde yine Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir başka haberde “*Otomasyon Amerikan İşçisini Tehdit Ediyor*” başlığı kullanılarak, sanayide üretimin artmasına rağmen işçi sayısının azaldığı ve beyaz yakalılardan 1961 yılında 350 bin kişinin işten çıkarıldığı ifade edilmiştir. Haber içeriğinde, otomasyonun etkilerini araştırmak için kurulan bir komitenin Amerikan

39 “Türkiye’de İlk Elektronik Beyin Kolejde Kuruldu”, *Milliyet*, 14 Mayıs 1958, s.1.

40 “Modern Mucize: Elektronik Beyin”, *Hayat Dergisi*, 17 Temmuz 1959, s.28.

41 Hamdi Varoğlu, “Dünya Döndükçe-Yeni Amerika”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1962, s.4.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

Kongresi'ne bir rapor sunduğu, memur ve işçi sınıfının elektronik beyinler ile rekabet etmekte zorlandığı bildirilmiştir⁴².

Aynı yıllarda makinelerin düşünmesi ve insanlar üzerindeki hâkimiyet kurması kaygısı dünya gündemi üzerinden Türkiye'ye yansımaya devam etmiştir. Cumhuriyet gazetesinde çıkan “*Tekniğin Bu Gelişmesi İnsanı Nereye Götürecek*” başlıklı haberde New York'ta gerçekleştirilen bir sempozyuma değinilmiştir. Haber içeriğinde, birçok ülkeden alanında öncü düşünürlerin katıldığı ifade edilen bu sempozyuma başkanlık yapan Elmo Roper'in şu sözlerine yer verilmiştir: “*Teknik bizi nereye götürüyor? Hangi istikamette ilerliyoruz? Düşünen makinelerin insanın yerini alacağı yani insanın kendi icatlarıyla kendini tasfiye edeceği yönde mi yoksa insanı bütün kâinatın hâkimi kılacak bir yönde mi?*”. Sempozyumda ayrıca insanların itaat eden değil, kumanda eden taraf olması gerektiği görüşü üzerinde durulduğu aktarılmıştır⁴³. 12 Aralık 1963 tarihli Milliyet gazetesi Amerika'dan aktardığı haberde otomasyonun işçileri korkuttuğu ve insanların işlerinin ellerinden alınma tedirginliği ile yaşadığı bildirilmiştir. Haber içeriğinde ilgililerin gelecek on yıl içerisinde otomasyonun bütün endüstriye yayılacağı ve bunun da probleme neden olacağı yönündeki ifadeleri aktarılmıştır. Ayrıca, ABD'de otomasyon ile çalışan fabrikalarda işçilerin yerine, birkaç mühendis sayesinde işlerin idare edildiği dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra, bir fabrika gezisi esnasında, fabrika müdürünün “*artık makinelerden aidat alamayacaksınız*” demesi üzerine, işçi liderinin “*peki mallarımızı işsiz insanlara nasıl satacaksınız*” cevabını verdiği aktarılmıştır⁴⁴. 1964 yılında otomasyonun işsizliğe sebep olması durumu vurgulanmaya devam etmiş, Amerika çelik endüstrisinde otomasyon dolayısıyla işsizliği önlemek adına işçilere üç ay süreli yıllık izinlerin verildiği Türk basınına yansımıştır⁴⁵. Aynı yıl basına yansıyan bir diğer haberde işsizlik türlerinden bahsedilirken teknolojik işsizlik terimine değinilmiştir. Buna göre otomasyon sebebiyle küçük sanatların gerilediği ve makineleşme işsizliği de denilen kavramın ortaya çıktığından söz edilmiştir⁴⁶. Otomasyonun etkisi ile Amerika'da işçi ve işverenler arasında sorunların ortaya çıkmaya başlaması

42 “Otomasyon Amerikan İşçisini Tehdit Ediyor”, **Cumhuriyet**, 5 Mart 1962, s.1.

43 “Tekniğin Bu Gelişmesi İnsanı Nereye Götürecek”, **Cumhuriyet**, 1 Ocak 1963, s.3.

44 Mustafa Ekmekçi, “Amerika 1963 – Demokrasi Ne yaptığını Bilenler Rejimidir”, **Milliyet**, 12 Aralık 1963, s.5.

45 Mustafa Ekmekçi, “Amerika'da İşçi-İşveren ve Toplu Sözleşme – Amerika'da İşsizliği Önlemek İçin İşçilerin Çalışma Süresini Azaltma Çaresi Araştırılıyor”, **Milliyet**, 20 Nisan 1964, s.5.

46 Şükrü Galip Erker, “İşsizlik ve Türleri”, **Milliyet**, 6 Kasım 1964, s.2.

durumları, Türkiye'ye makinelerin insanların işlerini ellerinden alması boyutu ile ara ara yansımaya devam etmiştir.

1964 yılı sibernetik ve elektronik beyin kavramları üzerinden yapay zekâya olan algının gelişmeye başladığı yılların başında gelmiştir. 17 Eylül 1964'te Akbaba dergisinde üniversite sınavına girecek olan 33.690 öğrencinin kâğıtlarının elektronik beyin tarafından okunacağı aktarılmıştır. Haberin içeriğinde ise elektronik beyinlerin sınav heyetinin üç ayda yapacağı işi bir gün içerisinde yapabilecek kadar akıllı olduğu ve makinelerin insanların kaderine hükmettiği ifade edilmiştir⁴⁷. 16 Ekim 1964 tarihli bir başka haber de Milliyet gazetesine yansımıştır. Uluslararası Sibernetik Kurulu Üyesi Ali İrtem “*Toplum Hayatında Büyük Bir Devrim*” başlıklı bir yazı kaleme almıştır. İrtem yazı içeriğinde ilk olarak sibernetiğin tarihçesinden bahsetmiş, sibernetiğin babasının Amerika M.I.T.'de matematik profesörü iken bir süre önce ölen Norbert Wiener olduğunu aktarmıştır. Devamında ise sibernetiğin anlamı ve içeriği ile ilgili teknik bilgiler verildikten sonra, sibernetiğin insanlara üstün bir takım yaratıklar meydana getireceğinin iddia edildiği ele alınmıştır. Bu yeni disiplinin sosyolog, biyolog, mühendis, fizikçi, filozof, sanatçı, politikacı, tüccar ve kurmay subayların yanı sıra bütün bilim dalları üzerinde etkisini göstereceği belirtilmiştir. Ayrıca kendini organize edebilen makinelerin hazırlandığı, kendi ilhamı ile şiirler yazabilen makinelerin geliştirildiği, devletlerin ve şirketlerin kendi kendini organize edebilen makineler sayesinde idare edileceği ön görüşünde bulunulmuştur. İrtem bunlara ek olarak yazısında “*Suni Akıl*” alt başlığına yer vermiş ve Türkiye'nin bu aşamadaki pozisyonunu merak ederek şunları söylemiştir: “*Kol kuvveti yerine makine kuvvetinin ikame edildiği ilk sanayi inkılabında, derin bir uyku içerisinde uyuyan Türkiye'miz insan beyni yerine makine beyinlerin ikame edildiği bu yeni ve daha çok müthiş sibernetik inkılabında da yine hep kayıtsız ve sadece uzaktan seyirci mi kalacaktır?*”⁴⁸. Bu ifadeden hareketle sibernetik kavramı yapay zekâ algısının gelişiminin önemli bir adımı olmuş, Türkiye'nin bahsi geçen bu gelişmeyi yakalayıp, yakalayamayacağı durumu sorgulanmıştır.

Elektronik beyinlerin yetenekleri yine bu yıllarda dikkat çeken bir konu olmaya devam etmiştir. 3 Aralık 1964 tarihli Milliyet gazetesinde Mete Akyol tarafından “*Elektronik Beyin Şarkı Söylüyor*” başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Haberde elektronik beyni görenlerin kendi beyninden utandığı şeklinde bir ifade kullanılmış,

47 “7 Gün”, **Akbaba Dergisi**, 17 Eylül 1964, s.8.

48 T. Ali İrtem, “Toplum Hayatında Büyük Bir Devrim”, **Milliyet**, 16 Ekim 1964, s.5.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

Devlet Su İşleri'ndeki elektronik beynin 30×40 boyutunda ve 6 saniyede Atatürk resmi yapabildiği bilgisi verilmiştir. Mete Akyol ayrıca elektronik beynin hastalıkları teşhis edebildiğini ve ilgili memurun bir düğmeye basması ile 30 milyon kişinin arasından istenen birisinin kütüğünün saniyeler içerisinde çıkarılabileceğini yazısına taşımıştır⁴⁹. 11 Aralık 1964 tarihinde Milliyet gazetesinin “*Düşünenlerin Düşünceleri*” köşesi için bir makale kaleme alan TÜBİTAK Genel Sekreteri Prof. Dr. Mehmet Nimet Özdaş, 20. Yüzyılın ikinci yarısını tanımlamak amacı ile elektronik çağı, atom çağı, otomasyon çağı, uzay çağı gibi deyimlerin kullanıldığını ifade etmiştir. İçerisinde bulunulan çağın bilim çağı olduğu için bilginin yayılma hızının yüksek olduğunu, her ülkenin dünyadaki yerini bilimsel alandaki faaliyetler ile korumak zorunda olduğunu dile getirmiştir. Mehmet Nimet Özdaş bu duruma değindikten sonra Türkiye’de pozitif bilimlerin araştırmalarını geliştirmek, teşvik ve koordine etmek amacı ile 17 Temmuz 1963’te Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu’nun kurulduğunu da bildirmiştir⁵⁰.

Bu süreçte yeni içerikler yapabilen üretken yapay zekâya dair gelişmeler de Türk kamuoyunda kendini göstermiştir. 10 Mayıs 1965’te “Şiir Makinası” başlıklı haberde, Uluslararası Siberetik Kurulu Üyesi Ali İrtem’in yazısına yer verilmiştir. Haber içeriğinde ise sanatın verimliliğinin arttırılması amacı taşıyan Amerika’lı suni beyin uzmanı Clair Philippy’nin elektronik beyinlere şiir yazdırmaya karar verdiği açıklanmıştır. Buna göre Philippy tarafından yapılan makinenin dışarıdan aldığı, sevgilinin hayali, şafak, bulut ve güneş gibi ilhamlar ile şiir yazabildiği belirtilmiştir. Haberde suni akıllı bu makinenin yazdığı şiirlere de yer verilmiş ayrıca dakikada 150 şiir yazabildiği de vurgulanmıştır⁵¹.

Elektronik beyinlerin artık toplum hayatına girmeye başladığı bu yıllarda, akıllı makinelerin yapabilecekleri de hayranlık konusu olmaya devam etmiştir. 21 Ekim 1965 tarihli Hayat dergisinde “*Genel Nüfus Sayımına 3 Gün Kala Elektronik Beyinler Sayıma Hazır*” başlığı atılmıştır. Haber içeriğinde “*beş parmağında beş marifet olan elektronik beyin makinesi, sayımda en büyük işi görecek*” ifadeleri kullanılarak, 1965 nüfus sayımlarından söz edilmiştir⁵². Elektronik beyinler ile ilgili bir gelişme de

49 Mete Akyol, “Elektronik Beyin Şarkı Söylüyor”, **Milliyet**, 3 Aralık 1964, s.3. Resim için bakınız: Ek 2.

50 Mehmet Nimet Özdaş, “Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1964, s.2.

51 T. Ali İrtem, “Şiir Makinası”, **Milliyet**, 10 Mayıs 1965, s.9.

52 “Genel Nüfus Sayımına 3 Gün Kala Elektronik Beyinler Sayıma Hazır”, **Hayat Dergisi**, 21 Ekim 1965, s.38, 39.

Milliyet gazetesinde Halit Kıvanç'ın “Pazarlık” köşesinde mizahi bir haber yaklaşımı ile aktarılmıştır. “Bekârlara Müjde” başlıklı yazıda Amerika’da elektronik beyinlerin eş bulmaya yardımcı olduğuna nüktedan bir biçimde değinilmiştir⁵³. Benzer bir haber de Akbaba dergisinde yayımlanmıştır. Derginin “7 Gün” başlıklı köşesinde konuya mizahi yaklaşan bir haber yapılarak, New York’ta elektronik beyinlerin evlendirme işlerinde kullanılmaya başladığı ve binlerce kişiye eş bulduğu ifade edilmiştir. Haber içeriğinde ayrıca insanların evlendikten sonra pişmanlık yaşayabildiği ancak elektronik beynin bu pişmanlığı artık ortadan kaldıracığı bildirilmiştir⁵⁴.

1960’lı yıllar elektronik beyin haberleri arasında otomasyon ile ilgili bir takım gelişmelerin Türkiye’ye potansiyel etkilerinin dönem dönem yansıdığı yıllar olmuştur. O yıllarda Türkiye’de otomasyon sistemleri Avrupa ve ABD’deki işsizlik benzeri otomasyon krizlerine yol açacak boyutta olmamasına rağmen, otomasyonun Türkiye’ye etkisi Almanya işçi alımı üzerinden ülke gündemine gelmiştir. Almanya’ya işçi gönderimi özelinde tartışılan konuya göre Çalışma Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil; Almanya’nın sanayisinde otomasyon sistemlerine geçmeyi planladığından buraya işçi gönderimi için yapılan kayıtların durdurulacağını söylemiştir. Aynı gündem konusundan, Türkiye’deki işsizliği azaltmak adına dış ülkelere işçi gönderme tedbirini eleştiren Türk-iş Genel Sekreteri Halil Tunç ise Alman sanayisinin diğer ülkeler ile rekabet edebilmek için insan gücünden tasarruf ederek, otomatik makineler kullanmaya başlayacağını dile getirmiştir. Tunç ayrıca, Almanya’da yabancı işçilerin çalıştığı sektörlere daha ekonomik olan otomatik makinelerin sokulduğunu da ifade etmiştir⁵⁵. Bu noktadan hareketle özellikle Almanya’nın üretim ekonomisindeki teknolojik hamlelerinin, o yıllarda Almanya’ya işçi gönderen Türkiye’de bir işsizlik artışı meydana getirebileceği endişesi belirmeye başlamıştır. Zira bu durum o süreçteki birkaç yıl içerisinde meclis gündemine de gelmiştir. 1965 mali yılı bütçe kanun tasarısı müzakerelerinde Millet Partisi adına söz alan İstanbul Milletvekili Ömer Zekâi Dorman, otomasyonun sadece insan gücü ile değil, insanın kafası ile de rekabet ettiğini ve işçiden tasarruf sağladığını belirtmiştir⁵⁶. 19 Nisan 1967 tarihli oturumda ise Giresun Milletvekili Ali Cüceoğlu ve Çankırı Milletvekili Mehmet Ali Arsan Avrupa’da farklı ülkelerde bulunan ve işten çıkarılan Türk işçilerin durumu ile

53 Halit Kıvanç, “Pazarlık - Bekârlara Müjde”, **Milliyet**, 6 Mart 1966, s.4.

54 “7 Gün”, **Akbaba Dergisi**, 16 Mart 1966, s.7.

55 “Almanya’ya İşçi Sevki Kayıtlanıyor”, **Milliyet**, 23 Eylül 1965, s.1.

56 **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt 36, Toplantı 4, Birleşim 56, 12 Şubat 1965, s.26.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

İlgilenmeyen hükümet hakkındaki gensorusuna dair önerge sunmuşlardır. Cüceoğlu ve Arsan, Süleyman Demirel hükümetini eleştirerek Avrupa'daki Türk işçilerin işsizlik durumuna karşı herhangi bir tedbirin alınmadığına dikkat çekmiştir. İki vekil, Avrupa'da otomasyonun gelişimi sonucu az insan ile makinelerden daha çok randıman alınacağını ve böylece de oradaki Türk işçilerin çoğunun işlerini kaybetmeye başlayabileceğini ifade etmişlerdir⁵⁷. Bir gün sonraki oturumda ise Türkiye İşçi Partisi adına Malatya Milletvekili Şaban Erik de konuyu gündeme getirmiş ve Almanya'daki Türk işçilerin işsiz kalma durumlarına karşı hükümetin dikkatli olması gerektiğini dile getirerek, hızlı bir şekilde otomasyonunun uygulanması dolayısıyla işsizliğin arttığını vurgulamıştır⁵⁸. Türkiye'nin o yıllarda Almanya'ya işçi göndermesi, ülkenin işsizlik ile bir mücadele yöntemi olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Almanya gibi gelişmiş ülkelerde ön plana çıkmaya başlayan otomasyon sistemlerinin, oradaki Türk işçilerin işlerini ellerinden alabileceği ve bu işçilerin de tekrar Türkiye'ye dönmesi durumunda ülkedeki işsizliğin artabileceği endişesi belirlemiştir.

1960'lı yılların sonunda yapay zekâ veya akıllı makineler temelli yazılar elektronik beyin ve sibernetik kapsamında gündeme gelmeye devam etmiştir. Hayat dergisinde çıkan bir yazıda elektronik beyin adı verilen makinelerin insanlar tarafından çözülemeyen problemleri birkaç saniye içerisinde doğru olarak çözdüğü vurgulanmıştır. Yazı içeriğinde ayrıca, Moskova'da bir okulda denenmeye başlayan elektronik beyin kullanma derslerinin Avrupa ve Amerika'da da programlara ekleneceği ifade edilmiştir⁵⁹. Ekim 1968'de TÜBİTAK dergisinde “*Elektronik Beyin ile İnsanın Konuşması*” başlıklı bir yazıda insanların yakın bir zamanda akıllı bir elektronik beyin ile konuşabileceği, sorulan soruların da kısa süre içerisinde elektronik beyin tarafından cevaplanabileceği durumu çeşitli örnekler üzerinden aktarılmıştır. İleride bir gün araştırmacıların telefona bağlı bir ekran ile elektronik beyin şebekesine bağlanacağı, yaptığı projesi ile ilgili gerekli hesaplamaları bu elektronik beyinden isteyeceği ve kısa süre içerisinde cevabını alabileceği ön görüşü üzerinde durulmuştur⁶⁰. Elektronik beyinlerin yetenekleri konusu üzerine düşünülen, bu süreçteki bir diğer yansıma da “*Elektronik Beyin Artık Resim*

57 **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 2, Cilt 16, Toplantı 2, Birleşim 88, 19 Nisan 1967, s.246-248.

58 **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 2, Cilt 16, Toplantı 2, Birleşim 89, 20 Nisan 1967, s.303

59 “Okullara da Giriyor” **Hayat Dergisi**, 1 Ocak 1963, s.23.

60 “Elektronik Beyin ile İnsanın Konuşması”, **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 12, Ekim 1968, s.16, 17.

Çiziyor” şeklinde olmuştur. Başlığın içeriğinde ise, kompüterlerin her alanda olduğu gibi göze hitap eden eğitim işlerinde de insanlara yardımcı olduğu bildirilerek, gerekli bilgiler girildiğinde kompüterin resim çizebildiği, ayrıca resimlerin çeşitlendirilerek uzayda yürüyen bir astronot, futbolcu ve bahçesindeki zararlı otları temizleyen bir adam dahi yapabileceği aktarılmıştır⁶¹. Elektronik beyinlerin yapabildikleri bu süreçte Türk kamuoyuna yansımaya devam etmiş, Milliyet’ten Suat Türker’in haberine göre “*Elektronik Beyine Göre Trakya’da Petrol Var*” başlığı ile gelişmeler yansıtılmıştır. İçeriğe göre petrol konusunda söz sahibi olan bir elektronik beyin, elde bulunan veriler ışığında “*Trakya’ya dönün. Orada petrol bulabilirsiniz*” şeklinde bir uyarı yaptığı ve Shell şirketinin Trakya bölgesinde yeniden arama faaliyeti başlattığı ifade edilmiştir⁶².

Elektronik beyin ve haberleşme alanındaki gelişmelerin yayılması ile dünyanın küçülmeye başladığı ve sosyal hayatı değiştirmeye başladığı yönünde fikirler yine bu yıllarda gelişmiştir. Milliyet gazetesinden Altemur Kılıç’ın 31 Mayıs 1969 tarihli “*Düşünenlerin Düşünceleri*” köşesi için “*Elektronik Köy ve Türkiye*” başlığı atılmıştır. Kılıç, yazısında buharlı makinanın icadı nasıl ki Avrupa’da endüstri devrimine yol açıyorsa, günümüzde de haberleşme ve elektronik beyin araçlarının dünyayı küçülttüğünü ifade ederek, yeni kuşakların bu sayede babalarından 10 yıl daha bilinçli olduğunu belirtmiştir. Dünyanın elektronik beyin çağına olduğunu ancak Türkiye’nin bu gelişmelerden henüz uzak olduğunu ifade eden Kılıç, haberleşme yüzyılında Türkiye’nin televizyon çağına bile giremediğini dile getirmiştir⁶³.

1969 yılında elektronik beyinler ile ilgili dünyada sonucu merakla takip edilen bir karşılaşmanın haberleri basın üzerinden takip edilmiştir. Buna göre ABD ve Rusya arasında, kompüterler arası bir satranç maçı ile ilgili haber “*Elektronik Beyinler Çarpışıyor*” şeklinde yansımıştır. Stanford Üniversitesi ile Moskova

61 “Elektronik Beyin Artık Resim Çiziyor” **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 13, Kasım 1968, s.26. Resim için bakınız: Ek 3.

62 Suat Türker, “Elektronik Beyine Göre Trakya’da Petrol Var”, **Milliyet**, 16 Kasım 1968, s.1.

63 Altemur Kılıç, “Elektronik Köy ve Türkiye”, **Milliyet**, 31 Mayıs 1969, s.2., Televizyon yayıncılığı Türkiye’de 1968 yılında TRT tarafından Ankara’da gerçekleştirilen deneme yayını ile başlamıştır. Ancak başlangıçta üç gün, sınırlı saat aralıklarında yayın yapılmıştır. İlerleyen yıllarda kademeli bir şekilde artan yayınlar 1974 yılında haftada 7 güne çıkarılmıştır. Bu ifadeden hareketle Türkiye’de televizyonun geniş kitlelere ulaşmaya başlaması 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren olmuştur. Bahar İzmir, “Dışarıdan Eve Taşınan Eğlence Kültürü: 1970’lerde Türkiye’de Televizyonun Sosyo-Kültürel Yaşamdaki Yeri”, **Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Özel Sayı 1 (Cumhuriyetin 100. Yılına), Osmaniye 2023, s.1453, 1454.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

Teorik ve Deneysel Fizik Enstitüsü arasında kompüterler arası toplam dört oyundan oluşacak bu satranç turnuvası için bilim adamları tarafından önceden programlanan kompüterler karşılaşmışlardır. Kompüterlerin yaptığı hamleler de karşılıklı telgraflar ile bildirilmiştir. İlk iki oyunda taraflar berabere kalmış, sonraki iki oyunu da Rus kompüteri kazanmıştır⁶⁴. Bu ilginç bir gelişme olarak değerlendirilirken, elektronik beyinlerin bir başka yönü olan problem çözme durumu tespit edilmiş ve sağlık alanındaki gelişmeler üzerinden bazı haberler yansımıştır. “*Elektronik Beyin Gizli Hastalıkları Meydana Çıkartıyor*” başlıklı bilginin paylaşıldığı TÜBİTAK dergisinde bir hastanın genel değerlendirme sonuçlarının girilmesi sonucu kompüterlerin hastalık teşhisi yaptığı dile getirilmiştir⁶⁵.

1970’li yıllar Türkiye’de otomasyon ve elektronik beyin özelindeki haberlerin yoğunlaştığı yıllar olmuştur. 3 Mart 1970 tarihli Milliyet gazetesinde Doç. Dr. Nusret Ekin, “*Teknolojik Devrim*” başlıklı yazısında, otomasyon sistemleri sebebiyle ABD’de 1.800.000 iş imkânının ortadan kalktığını aktarmıştır. Ekin yazısında, insanlığın ikinci endüstri devrimini yaşadığını, bu devrenin otomasyon çağı olarak adlandırıldığını ve bu süreçte insanların yer yer huzursuzluklar yaşadığını dile getirmiştir. Otomasyon alanındaki teknik ilerlemelerin emek piyasası ve sosyal hayat üzerinde ağır meselelere sebep olduğunu bildirmiştir⁶⁶.

Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer dikkat çekici gelişme de 15 Temmuz 1972 tarihinde medyaya yansımış, buna göre Türkiye’de ilk kez elektronik beyin üretilmiştir. Haber içeriğinde ise İstanbul Teknik Üniversitesi’nde görev yapan Eşref Adalı ve Sait Bolat adındaki iki asistanın iki yıllık bir çalışma sonucunda elektronik beyin yapmayı başardığı açıklanmıştır. Aynı anda 24 ayrı işlem yapabilen elektronik beyinin piyasa değerinin yarım milyon lira olduğu ancak 40 bin liraya mal edildiği de dile getirilmiştir⁶⁷.

Bu yıllarda elektronik beyinler ile ilgili algı ve toplum hayatındaki anlamı giderek güçlenmeye başlamış, Milliyet gazetesinden Teoman Güray’ın 10 Eylül 1972 tarihli

64 “Elektronik Beyinler Çarpışıyor”, **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 20, Haziran 1969, s.14, 15.

65 R. D. Maul, “Elektronik Beyin Gizli Hastalıkları Meydana Çıkartıyor”, **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 43, Haziran 1971, s.14.

66 Nusret Ekin, “Teknolojik Devrim”, **Milliyet**, 3 Mart 1970, s.2.

67 “Türkiye’de İlk Elektronik Beyin Yapıldı”, **Milliyet**, 15 Temmuz 1972, s.5., Resim için bakınız: Ek 4.

“Öyle Bir Olimpiyat Yaşandı ki” haberinde, Münih olimpiyatının elektronik olimpiyat olduğu ifade edilmiştir. Haber içeriğinde ise yarışmalarda her şeyin elektronik beyinlere bağlı olduğu, bunların çok az hata yaptığı, elektronik beyinlerin sayı ve saniye ile bütün sonuçları iletmediği aktarılmıştır⁶⁸. Milliyet gazetesinin 28 Eylül 1972 tarihli haberinde yine düşünen makineler konusu işlenmiş, bu kapsamda “*Makineler Ses ile Hesap Yapabilecek*” başlığı atılmıştır. İçerikte ise yeni geliştirilen bir sistem sayesinde makinelerin ses ile çalışmasının sağlandığı ve bunun bilim dünyasında bir devrim olarak nitelendirildiği dile getirilmiştir. Haberde ayrıca İngiltere’de eğitimde elektronik beyinlerin kullanıldığı, 7-11 yaş aralığındaki çocuklara aritmetik dersinin elektronik beyinler aracılığı ile öğretildiği bildirilmiştir⁶⁹.

Bunların yanı sıra bu süreçte elektronik beyinler ile ilgili oldukça nadir de olsa, olumsuz haberler de basında yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinin “Üniversitedeki Elektronik Beyin Ağır Çalışıyor” başlıklı haberinde, üniversite adaylarının 7 Temmuz tarihinde girdiği sınav sonuçlarının 1 Eylül’de açıklanması üzerine bu gecikmenin sorumlusu olarak elektronik beyin gösterilmiştir. İçerikte ise Üniversitelerarası Giriş Sınavı Komisyonu Başkanı Prof. Dr. Haydar Furgaç’ın, sınavı değerlendiren elektronik beyin, zaman, beyin büyüklüğü ve hafızasının küçük kaldığı yönündeki açıklamalarına yer verilmiştir⁷⁰.

9 Ekim 1972’de gazeteci Abdi İpekçi’nin, Milliyet gazetesindeki “*Her Hafta Bir Sohbet*” köşesine, İstanbul Teknik Üniversitesi’nden Doçent Dr. Tuncay Saydam, elektronik beyin üzerine bir mülakat vermek üzere konuk olmuştur. Tuncay Saydam, kompüterlerden elektronik beyin olarak söz edilmesinden, kelimenin vülgarize edilmesi şeklinde bahsetmiş, kompüterler ile beyin arasında benzerlikler olsa da tam bir benzeşim yapılabildiğinin söylenmesi için erken olduğunu bildirmiştir. Saydam ayrıca makinelerin kendi başına düşünme vasfına sahip olmadığını, bu yüzden kompüterlere elektronik beyin demenin sakıncalı olduğunu vurgulamıştır. Çünkü kişi düşüncesinin çok yönlülüğünü ve önsözlerini henüz bu makinelere verebilmenin ve buna yönelik çalışan makinelerin geliştirilmesinin şu an mümkün olmadığını söylemiştir. İpekçi ise “*Henüz kelimesini kullandığınıza göre demek ki ileride böyle bir makina yapmak ihtimali de var mı?*” şeklinde bir soru yöneltmiştir. Saydam ise bu yöndeki çalışmaların gerçekleştirilmek üzere olduğunu ve kendi kendine öğrenebilen

68 Teoman Güray, “Öyle Bir Olimpiyat Yaşandı ki”, **Milliyet**, 10 Eylül 1972, s.1, 2.

69 “Makineler Ses ile Hesap Yapabilecek”, **Milliyet**, 28 Eylül 1972, s.7.

70 “Üniversitedeki Elektronik Beyin Ağır Çalışıyor”, **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1972, s.1.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

makinelere yapıldığını bildirmiştir. Bu gibi çabaların henüz çocukluk devresinde olduğunu belirten Saydam, çalışmaların oldukça karmaşık programlar gerektirmesine rağmen Batıda oldukça ciddi aşamaların kat edildiğini de ifade etmiştir⁷¹.

1973 yılında TÜBİTAK dergisinde çıkan “*Sibernetik Biliminde Haberleşme*” başlıklı yazıda, çağın en önemli buluşlarından elektronik beyinler, bilgi iletimi ve haberleşme noktasında ilginç gelişmelerin yaşandığı bildirilmiştir. Sibernetik biliminin babası olarak nitelendirilen Prof. Dr. N. Wiener’in 1948 yılında yayınladığı sibernetik adlı eserinde “*Hayvanlar ve Makinelere Kontrol ve Haberleşme*” başlığına değindiği ifade edilmiştir. Makineler arasında haberleşmenin sağlanabilmesi üzerine araştırmaların yapılmasının, yüzyılın en önemli gelişmesini sağlayacağı belirtilmiştir. Çağın atom ve uzay çağı olduğu, dolayısıyla sibernetik asrı içerisinde bulunduğu bildirilmiştir⁷². Dergide çıkan bir başka yazıda “*Sibernetik ve Teknoloji*” başlığı ile yapay zekâ konusuna değinilmiştir. Bilim adamlarının sibernetik alanında yapmış oldukları tanımlamalar ele alınmıştır. Bu kapsamda F. H. George’nin “*Yapay us incelemesine sibernetik, onun uygulamasına sibernasyon denir*” şeklindeki ifadesi vurgulanmıştır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte sibernetik alanının öneminin arttığı ifade edilmiş, özellikle endüstriyel alanda insanın yaptığı işi kendi üzerine alabilen, otomatik işlemler kombinasyonu olan, otomasyonun geliştirildiği bildirilmiştir. Otomasyonun artık makineleri yönetecek akıllı sağladığı, bu sayede de ikinci endüstri devriminin gerçekleştirildiği vurgulanmıştır. Son yıllarda optimallığı sağlayan ve feed-back (geri bildirim) ilkesini öğrenebilen makinaların yapımı konusunda yoğun çalışmaların sürdüğü aktarılmıştır⁷³.

Bu gelişmeler yolunda bir yandan çalışmalar devam etse de altın çağ olarak adlandırılan 1956-1974 döneminin naif bir yönü olmuştur. Özellikle bu branşta çaba gösteren araştırmacıların, alanın ilerleme hızı üzerine iddialı davranmaları, günümüz yapay zekâ çalışmalarının dahi peşini bırakmayan bir takım beklentilerin gelişmesini sağlamıştır. 1970’li yılların ortalarına doğru gerileme süreci başlamış, takip eden yıllarda ise yapay zekâ alanı yükseliş ve düşüş döngülerine sıkışmıştır⁷⁴.

71 Abdi İpekçi, “Her Hafta, Bir Sohbet”, *Milliyet*, 9 Ekim 1972, s.9.

72 Toygar Akman, “Sibernetik Biliminde Haberleşme”, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik*, S 67, Haziran 1973, s.40-42.

73 Sedat Akalın, “Sibernetik ve Teknoloji”, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik*, S 85, Aralık 1974, s.17, 18.

74 Wooldridge, *a.g.e.*, s.56.

SONUÇ

Türkiye’de yapay zekâ algısı elektronik beyinler, düşünen, karar veren ve uygulayan makineler, otomasyon ve sibernetik gibi kavramlar etrafında 1950’li yıllardan itibaren şekillenmiştir. Özellikle makinelerin gelişimi kamuoyunda, işsizliğin artacağı, dünyanın makineler tarafından yönetilebileceği gibi korkuları getirmiş, sibernetik ilerlemelerle beraber bilimsel alanda yeni gelişmelerin kapılarının aralanacağı şeklindeki umutlar doğurmuştur. Bunun yanında topluma sunulan bazı haberlerde yapay zekâdan suni akıl olarak bahsedilmiş ve Türkiye’nin bu gelişmeleri takip etmesi gerektiği aktarılmıştır. 1960 ve 1970’li yıllarda yapay zekâ üzerine bir kamu politikası gözlemlenmemiş, ekonomik planlarda yapay zekâ veya düşünen makineler üzerine somut politikalar yerine bu yöndeki gelişmeler otomasyon ve makineleşme ile sınırlı kalmıştır. Bu ifadelerden hareketle bahsi geçen süreçte yapay zekâ veya düşünen makineler algısının Türk kamuoyunda ve toplum kanaatinde soyut bir kavram olduğu tespit edilirken, genellikle ilmi çevrelerin gündeminde şekillenen bir olgu olduğu görülmüştür.

Yapay zekânın dünyada ortaya çıkması ve çeşitli kavramlar ile Türkiye’de yankı bulması ile teknolojik gelişmelere karşı ülkedeki münevver kesimin farkındalığının belirli bir seviyede olduğu ölçülmüştür. Bu açıdan cumhuriyet dönemi bilimsel gelişmelerin yansımalarını tarihi süreç içinde değerlendirme imkânı elde edilmiştir. Ayrıca yapay zekâ veya düşünen makineler üzerine ortaya çıkan kavramların, tarihsel süreçteki değişim ve dönüşümü üzerine bir kamı oluşmuştur. Özellikle makinelerin programlar vasıtasıyla kendi kendine yapabildikleri işlemler, makinelerin genellikle toplum tarafından “Akıllı” olarak görülmesini sağlamıştır.

Türkiye’de yapay zekâ üzerine geçmiş yıllardaki algının ölçülmesi adına yapılan bu çalışmadaki bulgular sayesinde, bu yeni bilim alanına kamuoyu katmanındaki bakış açısı sunulmak istenmiştir. Söz konusu çerçevede Türkiye’de yapay zekâ veya akıllı/düşünen makineler kavramının geçmişten geleceğe gelişim çizgisiyle alakalı ileride yapılacak çalışmalar için kapı aralanmaya çalışılmıştır. Bu sayede önemli bir teknolojik alan olan yapay zekânın Türkiye Cumhuriyeti’ndeki kronolojik yazımına katkıda bulunulmak istenilmiştir. Bu temel anlayış ile yapay zekâ üzerine gelişen algıların, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlamak üzere ilmi ve fenni kalkınma söylemleri ile tarihi bir devamlılık boyutunda şekillendiği görülmüştür. Türkiye’nin Ulusal Yapay Zeka Stratejisi ve 12. Kalkınma Planı çerçevesinde güncel yapay zeka politikaları; nitelikli insan kaynağı, dijital dönüşüm, veri altyapısı, verimlilik,

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE
CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

etik ve küresel rekabet gücünün arttırılması gibi çerçevelerde şekillenerek önemli bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu yönden de yapay zekâ üzerine geliştirilen güncel politikalar, tarihi olarak uzun vadeli ilmi ve fenni gelişim söylemlerinin bir yansıması olarak düşünülebilmektedir.

İntihal Taraması <i>Plagiarism Detection</i>	Bu makale intihal taramasından geçirildi. (https://intihal.net/) <i>This paper was checked for plagiarism. (https://intihal.net/)</i>
Etik Beyan <i>Ethical Statement</i>	Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. <i>There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article</i>
Açık Erişim Lisansı <i>Open Access License</i>	Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. <i>This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License</i>

KAYNAKÇA

Adaş, Emin Baki ve Erbay, Borabay, “Yapay Zekâ Sosyolojisi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, C XXI, S 1, Gaziantep 2022, s.326-337.

Akalın, Sedat, “Sibernetik ve Teknoloji”, **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 85, Aralık 1974.

Akman, Toygar, “Sibernetik Biliminde Haberleşme”, **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 67, Haziran 1973.

Akyol, Mete, “Elektronik Beyin Şarkı Söylüyor”, **Milliyet**, 3 Aralık 1964.

“Almanya’ya İşçi Sevki Kayıtlanıyor”, **Milliyet**, 23 Eylül 1965.

Arf, Cahit. “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?”, **Atatürk Üniversitesi 1958-1959 Öğretim Yılı Halk Konferansları I**, Atatürk Üniversitesi Üniversite Çalışmalarını Muhite Yayma ve Halk Eğitimi Yayınları Konferansları Serisi No 1, Erzurum 1959, s.91-103.

Aydın, Ali Orhan, **Yapay Zekâ: Bütünleşik Biliş Doğru**, İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

“Çalışma”, **Akis**, 22 Haziran 1957.

Cimilli, Nazlı Gülşah, **Yapay Zekâ’nın Felsefi Kökenleri ve Gelişimi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021.

Coşkun, Fatma ve Gülleroğlu, H. Deniz, “Yapay Zekânın Tarih İçindeki Gelişimi ve Eğitimde Kullanılması”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C LIV, S 3, Ankara 2021, s.947-966.

Demirel, Sadettin., Kahraman-Gokalp Elif ve Gündüz Uğur, “From Optimism to Concern: Unveiling Sentiments and Perceptions Surrounding ChatGPT on Twitter”, **International Journal of Human-Computer Interaction**, C XLI, S 12, 2025, s.7292-7314.

Deniz, Serpil ve Bağçeci, Birsen, “Kavramdan Sınıfa: Yapay Zekânın Keşfi ve Eğitime Yansımaları”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C XXIV, S 1, 2025, s.576-596.

Derebeyoğlu, Arif, “Yarınki Dünya”, **Akşam**, 19 Ekim 1950.

Dereli, Türkay, “Yapay Zekâ ve İnsanlık”, **Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği**, Ed. Muzaffer Şeker vd. Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2020, s.113-130.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE
CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

- “Dünyanın En Mütakâmil Elektronik Beyni Yapıldı”, **Milliyet**, 8 Nisan 1955.
- “Dünyanın Tadı-Tuzu- Kanser Araştırmalarında Elektronik Beyin”, **Vatan**, 25 Kasım 1957.
- Ekin, Nusret, “Teknolojik Devrim”, **Milliyet**, 3 Mart 1970.
- Ekmekçi, Mustafa, “Amerika 1963 – Demokrasi Ne yaptığını Bilenler Rejimidir”, **Milliyet**, 12 Aralık 1963.
- Ekmekçi, Mustafa, “Amerika’da İşçi-İşveren ve Toplu Sözleşme – Amerika’da İşsizliği Önlemek İçin İşçilerin Çalışma Süresini Azaltma Çaresi Araştırılıyor”, **Milliyet**, 20 Nisan 1964.
- “Elektronik Beyin Artık Resim Çiziyor” **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 13, Kasım 1968.
- “Elektronik Beyinler”, **Akşam**, 9 Mart 1954.
- “Elektronik Beyinler Çarpışıyor”, **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 20, Haziran 1969.
- “Elektronik Beyin ile İnsanın Konuşması”, **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 12, Ekim 1968.
- “Elektronik Beyin ile 2000 Memurun İşini Beş Kişi Yapıyor”, **Milliyet**, 28 Şubat 1955.
- Erdoğan, Haşim, “Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Ekseninde Türkiye Cumhuriyeti’nin Kalkınma Politikası ve Tarımsal Üretim”, **Journal of Universal History Studies**, C III, Prof. Dr. Mustafa Keskin Special Issue, Düzce 2020, S.252-268.
- Erker, Şükrü Galip, “İşsizlik ve Türleri”, **Milliyet**, 6 Kasım 1964.
- Filiz, Sezer, “Geçmişten Günümüze Yapay Zeka”, **Zafer Dergisi**, S 574, 2024, s.10-12.
- “Genel Nüfus Sayımına 3 Gün Kala Elektronik Beyinler Sayıma Hazır”, **Hayat Dergisi**, 21 Ekim 1965.
- Güray, Teoman, “Öyle Bir Olimpiyat Yaşandı ki”, **Milliyet**, 10 Eylül 1972.
- Güven, Şükrü ve Dik, Bahadır, “Yapay Zekânın Tarihsel Gelişimi”, **Sosyal Bilimlerde Güncel Konular III – Yapay Zeka**, Ed. Ali Antepli vd., Çizgi Kitabevi, Konya 2023, s.6-12.
- Ivezic, Marin, “The 1956 Dartmouth Workshop: The Birthplace of Artificial Intelligence (AI)”, <https://securing.ai/ai/dartmouth-birth-ai/>, Erişim 05.08.2025.
- “İkinci Sanayi İhtilali”, **Son Posta**, 17 Eylül 1950.

İpekeçi, Abdi, “Her Hafta, Bir Sohbet”, **Milliyet**, 9 Ekim 1972.

İrtem, T. Ali, “Şiir Makinası”, **Milliyet**, 10 Mayıs 1965.

İrtem, T. Ali, “Toplum Hayatında Büyük Bir Devrim”, **Milliyet**, 16 Ekim 1964.

“İşlerimizi Kraliçe Elektronik Görecek”, **Milliyet**, 7 Şubat 1956.

“İşsizlik”, **Akis**, 28 Aralık 1957.

İzmir, Bahar, “Dışarıdan Eve Taşınan Eğlence Kültürü: 1970’lerde Türkiye’de Televizyonun Sosyo-Kültürel Yaşamdaki Yeri”, **Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Özel Sayı 1 (Cumhuriyetin 100. Yılına), Osmaniye 2023, s.1451-1474.

Kaynak, Okyay. “The Golden Age of Artificial Intelligence”, **Discover Artificial Intelligence**, C I, S 1, 2021, s.1-7.

Kılıç, Altumur, “Elektronik Köy ve Türkiye”, **Milliyet**, 31 Mayıs 1969.

Kıvanç, Halit, “Pazarlık - Bekârlara Müjde”, **Milliyet**, 6 Mart 1966.

“Makineler Ses ile Hesap Yapabilecek”, **Milliyet**, 28 Eylül 1972.

“Makineli Ordular”, **Serbes Cumhuriyet**, 4 Kasım 1930.

Maul, R. D., “Elektronik Beyin Gizli Hastalıkları Meydana Çıkıyor”, **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 43, Haziran 1971.

McCarthy, John., Minsky, Marvin L., Rochester, Nathaniel ve Shannon, Claude E., “A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence August 31, 1955”, **AI Magazine**, C XXVII, S 4, 2006, s. 12-14.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 36, Toplantı 4, Birleşim 56, 12 Şubat 1965.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Cilt 16, Toplantı 2, Birleşim 88, 19 Nisan 1967.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 2, Cilt 16, Toplantı 2, Birleşim 89, 20 Nisan 1967.

“Modern Mucize: Elektronik Beyin”, **Hayat Dergisi**, 17 Temmuz 1959.

“Okullara da Giriyor” **Hayat Dergisi**, 1 Ocak 1963.

“Otomasyon”, **Akis**, 14 Aralık 1957.

“Otomasyon Amerikan İşçisini Tehdit Ediyor”, **Cumhuriyet**, 5 Mart 1962.

YAPAY ZEKÂNIN DOĞUŞU VE ALTIN ÇAĞINDA TÜRKİYE
CUMHURİYETİ'NDE DÜŞÜNEN MAKİNELERE YÖNELİK ALGI

Özdaş, Mehmet Nimet, “Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu”, **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1964.

Öztemel, Ercan, “Yapay Zekâ ve İnsanlığın Geleceği”, **Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği**, Ed. Muzaffer Şeker vd., Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2020, s.95-112.

Pirim, Harun, “Yapay Zeka”, **Journal of Yasar University**, C I, S 1, 2006, s.81-93.

“Robotlar Her Sahada İnsanın Yerini Tutacak”, **Milliyet**, 8 Şubat 1956.

“Sporda Elektronik Hakemlere İhtiyaç Var!”, **Akşam**, 19 Mart 1954.

“Tekniğin Bu Gelişmesi İnsanı Nereye Götürecek”, **Cumhuriyet**, 1 Ocak 1963.

Turing, A. M., “Computing Machinery and Intelligence”, **Mind: A Quarterly Review of Psychology and Philosophy**, C LIX, S 236, 1950, s.433-460.

Türker, Suat, “Elektronik Beyine Göre Trakya’da Petrol Var”, **Milliyet**, 16 Kasım 1968.

Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim 05.08.2025.

Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim 16.09.2025.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 561-22777-216567.1, 17.08.1956.

“Türkiye’de İlk Elektronik Beyin Kolejde Kuruldu”, **Milliyet**, 14 Mayıs 1958.

“Türkiye’de İlk Elektronik Beyin Yapıldı”, **Milliyet**, 15 Temmuz 1972.

Türkiye Yapay Zeka İnisyatifi, 2. Çalıştay Raporu, 2. TRAI Çalıştayı, 12.05.2018, <https://turkiye.ai/wp-content/uploads/2025/05/TRAI-Calistay-Raporu-2018.pdf>, Erişim 25.09.2025.

“Üniversitedeki Elektronik Beyin Ağır Çalışıyor”, **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1972.

Varoğlu, Hamdi, “Dünya Döndükçe-Yeni Amerika”, **Cumhuriyet**, 24 Şubat 1962.

Wildenhain, Michael, **Yapay Zekânın Kısa Tarihi**, çev. Arzu Akay Kaya. Düşbaz Kitaplar, İstanbul 2025.

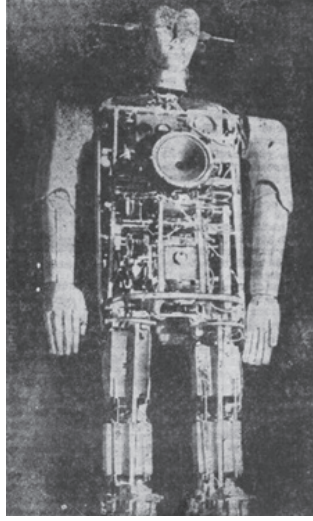
Wooldridge, Michael, **Bilinçli Makinelere Giden Yol Yapay Zekânın Dünü Bugünü Yarını**, çev. Özge Çelik, Metis Yayınları, İstanbul 2022.

“7 Gün”, **Akbaba Dergisi**, 17 Eylül 1964.

“7 Gün”, **Akbaba Dergisi**, 16 Mart 1966.

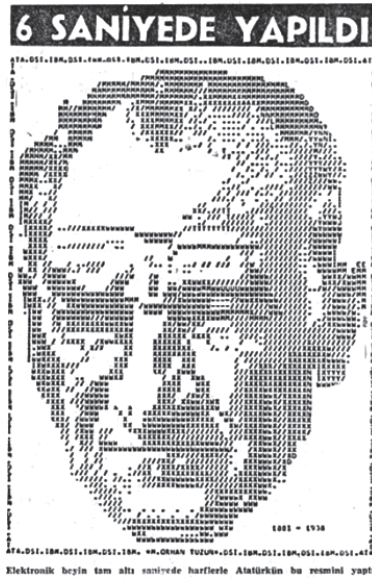
EKLER

Ek-1: “*Yarınki Dünya*” yazısında bahsedilen geleceğin makine insanları⁷⁵.

244

Ek 2: Elektronik beyin tarafından altı saniyede yapılan Atatürk resmi⁷⁶.

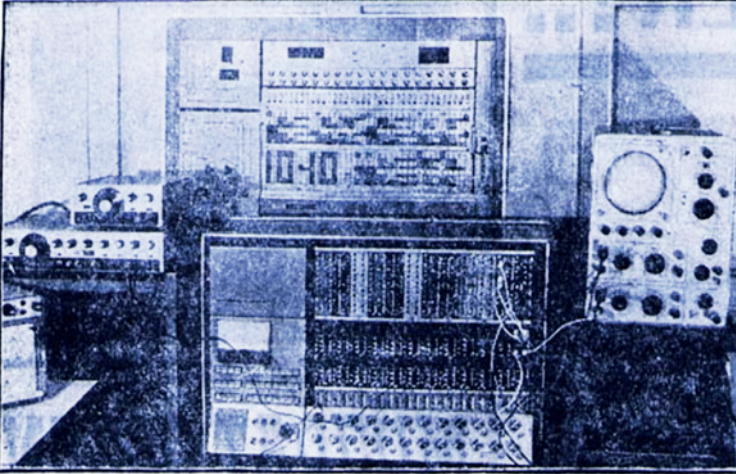
75 Arif Derebeyoğlu, “Yarınki Dünya”, **Akşam**, 19 Ekim 1950, s.4.

76 Mete Akyol, “Elektronik Beyin Şarkı Söylüyor”, **Milliyet**, 3 Aralık 1964, s.3.

Ek 3: Elektronik beyin tarafından çizilen resim⁷⁷.

Ek 4: Türkiye’de üretilen ilk elektronik beyin⁷⁸.

77 “Elektronik Beyin Artık Resim Çiziyor” **TÜBİTAK Bilim ve Teknik**, S 13, Kasım 1968, s.26.

78 “Türkiye’de İlk Elektronik Beyin Yapıldı”, **Milliyet**, 15 Temmuz 1972, s.5.